

УДК 94(477) «19/20»:061

Ю. Ю. Ілляшенко,
А. І. Лисенко

**ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ
ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ
(90-ті РОКИ ХХ ст. – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

Висвітлено діяльність дитячих громадських організацій України, особливості процесів їх зародження, становлення та розвитку у вітчизняній джерельній базі 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Ключові слова: дитячі громадські організації, дитячий рух, законодавчі акти.

Сучасний дитячий рух України – це загально-соціальне явище, що являє собою сукупність діяльності загальної кількості дитячих громадських об'єднань – організацій, спілок, товариств, клубів, загонів, асоціацій, федерацій, які функціонують в межах всієї держави.

З моменту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. розпочався етап активного процесу формування дитячих громадських організацій. Особливого поширення дитячий рух в Україні набув після підписання 1 грудня 1998 р. Президентом Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Згідно статті другої цього закону, дитячі громадські організації є об'єднаннями громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства [1]. У перше десятиліття незалежності в Україні було створено близько 5 тис. дитячих громадських організацій, що мають різні напрямки діяльності, цілі, ідеологічні засади, статус, історію, традиції, атрибути]. Найбільш відомими з них є ПЛАСТ, СПОУ, КРОКС, «Екологічна варта», «Січ», «Гарт», «Сузір'я», «Сокіл», Асоціація Гайдів України та багато інших.

Дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності. Їх засновниками можуть бути як громадяни України, так і іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 15-річного віку. Вступ неповнолітніх віком до 10 років до дитячих громадських організацій можливий лише за наявності письмової згоди батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників. Особи старшого віку можуть становити третину дитячих громадських організацій та третину складу їх виборних органів [1].

Дитячі громадські організації та їх спілки не можуть утворювати та вступати у виборчі блоки. Але вони повинні залучатися органами виконавчої

влади та органами місцевого самоврядування до розроблення і обговорення проектів рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді.

Формами державної підтримки дитячих громадських організацій є надання інформації про політику стосовно дітей; подання методичної та організаційної допомоги з питань соціального становлення та розвитку дітей; сприяння створенню підприємств, установ і організацій, які надають послуги дітям. Дитячі громадські організації звільняються від сплати за державну реєстрацію та збору за реєстрацію їх символіки [1]. Держава також здійснює підтримку дитячих громадських організацій і в інших формах, що не суперечить законодавству України, в тому числі й фінансову підтримку. Зокрема, при затвердженні Державного бюджету України Верховна Рада передбачає в ньому окремим рядком видатки на підтримку спілки, членами якої є більшість зареєстрованих всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій, а також обласних, міських спілок молодіжних та дитячих громадських організацій, діяльність яких спрямовується на забезпечення соціального становлення та розвитку молодих громадян. При затвердженні місцевих бюджетів передбачаються видатки на реалізацію програм дитячих громадських організацій. Органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування можуть надаватися дитячим громадським організаціям повноваження щодо реалізації відповідних програм, проектів та заходів: вони здійснюють фінансову та матеріальну підтримку та контроль за реалізацією наданих повноважень, у тому числі за цільовим використанням виділених коштів. У свою чергу дитячі громадські організації, їх спілки, які одержують матеріальну та фінансову підтримку несуть відповідальність і зобов'язані надавати звіти за цільове використання фінансів та матеріальних цінностей органам, що їх надавали, у терміни, встановлені цими органами [1].

Крім того, право дітей на об'єднання зі своїми ровесниками закріплено наступними українськими та міжнародними законодавчими актами:

- Конституцією України, стаття 52 якої наголошує на рівності дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Статтею 36 визнано право громадян на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації [2];
- Законом України «Про об'єднання громадян», яким проголошено, що право громадян на об'єднання є невід'ємним правом людини, закріпленим Загальною декларацією прав людини, і гарантується Конституцією та законодавством України. Держава сприяє розвитку політичної та громадської активності, творчості, ініціативи громадян і створює рівні умови для діяльності їх об'єднань [3];
- Законом України «Про освіту», в якому зазначено: «Учні, студенти, працівники освіти можуть створювати у закладах освіти первинні осередки об'єднань громадян, членами яких вони є» [4];
- Міжнародний пакт про громадські та політичні права, в якому зазначено, що кожна дитина без будь-якої дискримінації має права на такі міри захисту, які потрібні в її положенні неповнолітнього з боку її сім'ї, суспільства та держави. Однією з таких мір може бути утворення дитячого об'єднання чи організації [5];

– Конвенцією ООН про права дитини, в статті 15 якої проголошено про визнання права дитини на свободу асоціацій [6; с. 19].

Варто зазначити, що, незважаючи на досить значне нормативно-правове забезпечення діяльності дитячих організацій, дитячий рух 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. не мав чітко визначеного місця в структурі громадських об'єднань України. Насамперед, це пов'язано з відсутністю чіткого вікового розмежування понять «діти» та «молодь»: у Конвенції ООН про права дитини та Законі України «Про охорону дитинства» (2001 р.) зазначено, що дитина – це особа віком до 18 років, тобто до досягнення повноліття [6], [8]; в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2000 р.) вказано: «... молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 28 років» [9]. До складу багатьох дитячих організацій входять особи, вік яких перевищує 18 років, а в структурі багатьох молодіжних та «дорослих» об'єднань є дитячі відділення, членами яких можуть бути діти віком від 4-6 років (наприклад, Пласт, Спілка української молоді, Асоціація Гайдів України). Не існувало структури, яка займалася б координацією діяльності власне дитячих організацій – ці функції виконує Українського національного комітету молодіжних організацій. Тому переважна більшість дослідників приходять до висновку, що дитячий рух України є складовою частиною молодіжного руху, зберігаючи при цьому певну автономію.

Згідно існуючого в Україні законодавства, основними принципами формування українських дитячих об'єднань та організації періоду розбудови громадянського суспільства є принципи гуманізму та демократизму; суспільна спрямованість діяльності організації, її зв'язок із життям; добровільна участь в організації; особистісно орієнтована діяльність, спрямована на врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх інтересів і потреб; принципи внутрішньоспілкового життя, що ґрунтуються на розробленій програмі діяльності організації та її статуті.

Таким чином, підсумовуючи вище сказане, приходимо до висновку про те, що важливим кроком у державній політиці України стало прийняття Законів України «Про об'єднання громадян» (1992 р.) і «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), які сприяли соціальній активності дітей, їх соціалізації через включення до об'єднань однолітків на основі інтересів та уподобань. Появу дитячих організацій та дитячих рухів не можна вважати випадковістю, як і не слід пояснювати соціальні рухи і процеси в зростанні свідомості дитини запрограмованими кон'юнктурними задумами певних політичних сил. Світова тенденція є такою, що соціальна активність дітей зростає, форми її прояву дедалі більше урізноманітнюються. За цих умов держава, неурядові організації, міжнародне співтовариство в цілому все уважніше ставляться до цього явища, прагнуть вжити відповідних правових та інших заходів, які підтримають цю тенденцію, обґрунтовано пов'язуючи її з суспільним прогресом.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські об'єднання» від 1 грудня 1998 р. № 281-XVI // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 1. – С. 2.
2. Конституція України. – К. : Україна, 1996. – 54 с.
3. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. № 2460-XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 34. – С. 504.
4. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-XII // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 34. – С. 451.
5. Міжнародний пакт про громадські та політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Конвенція прав дитини // Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей / Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Академія адвокатури України, Центр «Розвиток демократії», Інформаційно-методичний центр «Дебати», Жіночий консорціум України. – К., 2003. – С. 17–25.
7. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 30. – С. 142.
8. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro molodizhni ta dytiachi hromadski obiednannia» vid 1 hrudnia 1998 r. № 281-KhVI // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 1998. – № 1. – S. 2.
2. Konstytutsiia Ukrainy. – K. : Ukraina, 1996. – 54 s.
3. Zakon Ukrainy «Pro obiednannia hromadian» vid 16 chervnia 1992 r. № 2460-KhII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 1992. – № 34. – S. 504.
4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 23 travnia 1991 r. № 1060-KhII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 1991. – № 34. – S. 451.
5. Mizhnarodnyi pakt pro hromadski ta politychni prava [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043
6. Konventsiiia prav dytyny // Zbirnyk normatyvno-pravovykh aktiv u sferi zakhystu prav ditei / Predstavnytstvo Dytiachoho fondu OON (IuNISEF) v Ukraini, Derzhavnyi komitet Ukrainy u spravakh simi ta molodi, Akademiia advokatury Ukrainy, Tsentr «Rozvytok demokratii», Informatsiino-metodychnyi tsentr «Debaty», Zhinochy konsortsium Ukrainy. – K., 2003. – S. 17–25.
7. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» vid 26 kvitnia 2001 r. № 2402-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2001. – № 30. – S. 142.
8. Zakon Ukrainy «Pro spryiannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

Стаття надійшла до редакції 20.12.2016 р.

Ю. Ю. Ильяшенко, А. И. Лысенко

**ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ДЕТСКИХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ УКРАИНЫ
(90-е ГОДЫ XX в. – НАЧАЛО XXI в.)**

Отражена деятельность детских общественных организаций Украины, особенности процессов их зарождения, становления и развития в отечественной источниковой базе 90-х годов XX в. – начала XXI в.

Ключевые слова: *детские общественные организации, детское движение, законодательные акты.*

Y. Ilyashenko, A. Lysenko

**SOURCE-STUDY ASPECT OF THE ACTIVITIES
OF CHILDREN'S PUBLIC ORGANIZATIONS OF UKRAINE
(90s OF THE XX CENTURY – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY)**

The activities of children's public organizations of Ukraine, the peculiarities of the processes of their origin, formation and development in domestic source base of 90s of the XX century – the beginning of the XXI century are reflected.

Keywords: *children's public organizations, children's movement, legislative acts.*